

sa Silvijem Alfrevićem pokrenuo je krajem oktobra 1942. list *Krik iz jama*. Od značaja je pomenuti susret Vilovića sa Mladenom Žujovićom tokom jula 1943, kao i pojačavanje pritiska partizanskih jedinica na jugoslovenske nacionaliste i splitske četnike posle italijanske kapitulacije, što je rezultiralo velikim stradanjem pripadnika JVuO na Lošinj, Crikvenici i Bribiru. U okviru drugog dela, prati se sudbinu Đura Vilovića tokom poslednje dve ratne godine kada je radio kao ravnogorski propagandista i živeo u „Slobodnim srpskim planinama“ drugujući sa književnikom Mustafom Mulalićem i dr Stevanom Moljevićem. Vilović je juna 1944. izabran za predsednika Propagandnog odbora Centralnog nacionalnog komiteta, na čijem čelu je ostao do aprila 1945. Pisao je propagandne članke za *Ujedinjeno Srpstvo*, *Ravnu Goru* i druge listove, zbog čega ga je komunističko tužilaštvo 1946. optužilo da je pozivajući na borbu protiv ustaša ujedno huškao na otpor prema Narodnooslobodilačkoj vojsci. Prikupio je veliki broj arhivskih, novinskih i bibliotečkih materijala koje je objedinio u rukopis *Krvava crkva – hrvatski popovi i fratri u raspadu Jugoslavije i u pokoljima Srba*. Uhapšen je 3. septembra 1945. kod Banja Luke od strane komunističkih vlasti.

Poslednje, četvrto poglavlje *Suđenje i zatvorenički dani Đure Vilovića 1945–1952*. prati posleratne godine od suđenja Dragoljubu Draži Mihailoviću i grupi do odlaska u sremskomitrovačku kaznionicu. To je bilo vreme kada je Viloviću suđeno kao petooptuženom u grupi sa Dražom Mihailovićem 1946, odnosno kada je bio osuđen na kaznu lišenja slobode sa prinudnim radom u trajanju od 7 godina, gubitak političkih i pojedinih građanskih prava u trajanju od 3 godine i konfiskaciju celokupne

imovine. Od posebnog značaja je istaći da je dr Nikola Žutić ovde priložio kako materijale sa suđenja Viloviću, tako i zapise njegovog potonjeg „kazamatskog druga“ dr Dragoljuba Jovanovića. Vilović je iz zatvora izašao 3. septembra 1952, a ostatak života proveo je sa suprugom Natalijom u Bjelovaru do 1959. godine. Upravo ovako iscrpno sagledavši život i delo Đura Vilovića, autor je kroz prizmu jednog istaknutog pojedinca prikazao jugoslovensku, hrvatsku i srpsku istoriju prve polovine 20. veka dajući izvanrednu monografiju koja obiluje širokim uglom posmatranja, vrsnim zapažanjima, kulturološkim paralelama, praćenjima procesa dugog trajanja i postavljanjem brojnih pitanja koja tek treba da budu naučno otvorena i tematski iscrpljena.

Miomir Gatalović

LESKOVAČKI ZBORNİK, LII, godina LII, Narodni muzej u Leskovcu, Leskovac 2012, 412 str.

Narodni muzej u Leskovcu je značajna ustanova kulture koja svoju osnovnu delatnost upotpunjuje doprinosom nauci na taj način što već više od pola veka izdaje naučni časopis *Leskovački zbornik*. Ovaj godišnjak, pokrenut sada već daleke 1961. godine, jedan je od retkih časopisa u Srbiji koji se mogu pohvaliti kontinuiranošću u izdavanju. Zamišljen kao multidisciplinarni časopis za društvene nauke, *Zbornik* u obimu od 400 do 500 stranica objavljuje naučne radove koji ne obuhvataju samo Leskovac i okolinu, već teme često obrađuju celokupan prostor Srbije, sa posebnim osvrtom na Makedoniju, Kosovo i Metohiju. Ovakvoj koncepciji verovatno doprinosi i Redakcioni odbor godišnjaka, koji čine ne samo stručna

lica iz Leskovca već i ona sa instituta i fakulteta od Prištine do Beograda.

U 52. broju *Leskovačkog zbornika* objavljen je 31 rad, od kojih je 27 svrstano u kategoriju naučnih članaka, 3 su prikazi i 1 in memoriam. Iz oblasti arheologije objavljen je rad V. Ivaniševića, *Pečat Konstantina mitropolita Drača iz zbirke Narodnog muzeja u Leskovcu*, koji opisuje i ilustruje jedan artefakt iz muzejske zbirke i daje njegove osobenosti. Tri rada: A. Kadijevića, *Spomenkosturnica u Surdulici (1922–2012) – od zaborava do obnove*, I. Ženarju, *Crkva Svete Paraskeve na Šapranračkom groblju u Vranju* i J. Pjevac, *Hram rođenja Presvete Bogorodice u selu Rataje* jesu iz istorije umetnosti. U njima su pomenuti spomenici analizirani sa umetničkog stanovišta i svedoče o civilizacijskim dostignućima arhitekture u Srbiji, ali i o odnosu srpskog društva prema duhovnim, umetničkim i istorijskim vrednostima.

Radovi I. Stojanovića, *Konzervatorski postupak prilikom transporta istorijsko-umetničkih dela*, D. Stojanovića, *Pedagoški značaj muzeja i oblici saradnje sa osnovnim školama* i S. Stojanovića, *Marketing i publika u muzejima* pripadaju domenu muzeologije. Ova oblast u *Zborniku* postaje zastupljenija tek u poslednje vreme i svedok je razvoja shvatanja o značaju muzeologije, novih saznanja o načinu čuvanja eksponata, komunikaciji sa publikom kojoj su ustanove namenjene i potrebe da se u savremenom društvu, suočenim sa višedecenijskim ekonomskim problemima, pravilno usmerenim marketingom olakša rad ovih ustanova kulture. Istoriji književnosti pripadaju dva rada: M. Filića, *Pisci i knjige u Staroj Srbiji u XIX i početkom XX veka* i Aleksandre Samokal-Jovanović, *Nastanak i razvoj trivijalnog romana u Srbiji*, dok rad N. Kostić,

Krivični postupak prema maloletnicima pripada oblasti prava. U prvom radu date su biografije, bibliografije i odbačeni prilozi znamenitih srpskih pisaca sa prostora Stare Srbije, dok su u drugom obrađene osobenosti razvoja i specifičnosti srpskog trivijalnog romana. Rad N. Kostić prvi je iz oblasti prava koji je publikovan u *Zborniku* i poziva na razmišljanje o mogućoj promeni koncepcije časopisa i povećanju broja naučnih oblasti iz kojih se objavljuju radovi.

Preostalih 17 radova pripadaju istoriografiji ili ka njoj gravitiraju. Polja interesovanja autora su dosta šarenolika, a radovi su kako različite naučne vrednosti tako i različitih kategorija, mada su svi svrstani u kategoriju naučnih članaka. Pojedini radovi su zasnovani na arhivskoj građi ili izvorima prvog reda za temu koju obrađuju, dok su pojedini rađeni čisto na osnovu literature, a neki čak ne poseduju ni kritički aparat. Trebalo bi razmišljati i o primeni kategorizacije radova u *Leskovačkom zborniku*, jer bi na taj način čitalac imao znatno bolji pregled. Primera radi, radovi M. Vasića, *Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija – dezintegracija, nestajanje* i Ž. Stojkovića, *Impresije o postavci Narodnog muzeja u Leskovcu 1974–2011. godine* mogli bi svoje mesto naći u kategoriji *Polemike* ili *Osvrti* čime bi čitaocu mnogo više govorili o svojoj suštini. Sa druge strane, u najkraćim crtama trebalo bi predstaviti autore tako da čitalac ima uvid o profesiji, stepenu obrazovanja i ustanovi u kojoj je autor uposlen, čime bi i uvid u ono što je predstavljeno bio bolji. Radi olakšanja orijentacije čitaoca i bolje preglednosti trebalo bi omeđiti oblasti kojima radovi pripadaju.

Dva rada S. Nedeljkovića, *Srbija i srpske crkve i manastiri na Kosovu* i

Metohiji u prvim godinama posle pariskog kongresa i H-R. Petrovića, *Svedočenja istoričara Miloša S. Milojevića o manastiru Deviču kod Srbice na Kosovu* obrađuju tematiku iz istorije južne srpske pokrajine. Radovi I. M. Becića, *Uticao lista „Naša reč“ na oblikovanje javnog mnjenja u Leskovcu i okolini 1944–1945*, S. Zdravković, *Popularisanje ideje o Balkanskoj federaciji u listu „Naša reč“* i M. Ž. Trajkovića, *„Naše stvaranje“ – književno ogledalo leskovca (1953–1963)* analiziraju uticaje lokalnog lista i časopisa na javno mnjenje u formiranju njihove svesti po volji vlasti.

Demografsku komponentu obrađuje rad Lj. Popovića, *Popisi stanovništva u leskovačkom kraju II*, dok se privrednom istorijom bavi posthumno objavljen rad S. Dimitrijevića, *Uslovi postanka leskovačke industrije i njena budućnost*, kao i rad akademika V. Stojančevića, *Neizvršeni planovi oko izgradnje transverzalne železničke mreže oko Leskovca s početka 20. veka*. Vojnom istorijom bave se Č. Dinić, *Obrana Crne Trave i Vlasine 1913*. i H. A. Rakić, *Leskovački i vranjski kraj u ustanku 1941. godine*.

Preostalih pet radova tiču se istorije ekonomije: S. Stojiljković, *Osnivanje i prve godine rada gradskog odbora Društva ekonomista Srbije u Leskovcu*, zdrastva V. Ristić, *Počeci i razvoj zdravstvene službe u leskovačkom kraju*, istorijskog nasleđa Z. Rakić, *Međukulturno komuniciranje i međuidentitetsko sporazumevanje u turskom Leskovcu kao komponenta istorijskog nasleđa*, istorije ličnosti D. A. Janjić, *Veličko Živanović kao kulturni radnik* i migracija D. Turović, *Zimovanje hercegovačkih Srba, kolonista, u Leskovcu i rudarskom crkvenom konaku 1899. godine*.

Informativni deo časopisa zastupljen je sa tri prikaza: I. M. Becića, *SDB – prva na udaru*, N. P. Ilića, *Greške i*

netačnosti Koste Nikolića o četnicima JVUO i M. Radivojevića, *Neoosmanizam kao pravac turske spoljne politike*. M. Vlaisavljević je napisala in memoriam iznenada preminulom muzejskom savetniku i jedno vreme direktoru muzeja Dragiši Kostiću.

Nova sveska *Leskovačkog zbornika* je ispunila svoju namenu i očekivanja. Da je časopis ozbiljan svedoče i rukopisi akademika i autora sa fakulteta i instituta. Kako je međutim časopis tokom devedesetih godina XX veka doživeo preobražaj u osavremenjivanju forme, tako treba povesti računa da ovaj nesumnjivi leskovački brend u oblasti kulture i nauke novim rešenjima dobije adekvatnu formu i stane rame uz rame sa najeminentnijim naučnim časopisima u zemlji, jer to mesto zaslužuje.

Ivan M. Becić

Vesna Đikanović, *ISELJAVANJE U SJEDINJENJE AMERIČKE DRŽAVE*. Jugoslovensko iskustvo 1918–1941, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd 2012, 351 str.

Masovne migracije ljudi u potrazi za boljim životom obeležile su evropsku istoriju 19. i 20. veka. Preseljenja iz sela u grad, iz zemlje u zemlju ili sa kontinenta na kontinent podsticala su industrijalizaciju i urbanizaciju, ali i dovodila do prožimanja kulturnih uticaja, prihvatanja „tuđih“ običaja i stvaranja novih „tradicija“. Proučavanje migratornih kretanja, položaja i mesta migranata u novoj sredini stoga predstavlja važnu i poslednjih decenija veoma aktuelnu istoriografsku temu koja je dugo vremena bila zaobilazena u srpskoj istoriografiji. Iako su se poslednjih desetak godina istoričari počeli sve više